

ТЕҢДІК ЖАУЫРОВ ПУБЛИЦИСТИКАСЫНЫҢ ИДЕЯЛЫҚ-РУХАНИ НЕГІЗДЕРІ

Саясатқызы Сымбат

symbatsaasatkyzy0@gmail.com

Журналистика және ақпарат білім бағдарламасының 2 курс студенті
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, г.ғ.м., сеньор-лектор – Исмурзина Г.Б.

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ публицистикасының көрнекті өкілдерінің бірі Теңдік Жауыровтың шығармашылық мұрасы идеялық-рухани тұрғыдан талданады. Зерттеудің негізгі мақсаты – қаламгер публицистикасындағы ұлттық сана, қоғамдық ой, рухани-адамгершілік құндылықтар және көркемдік-стильдік ерекшеліктердің мазмұнын айқындау. Мақалада автордың публицистикалық мұрасының зерттелу деңгейі, тарихи-әлеуметтік негіздері, сондай-ақ ұлттық идея, рухани мәселелер және публицистикалық тіл ерекшеліктері ғылыми тұрғыдан сараланады.

Түйін сөздер: публицистика, ұлттық сана, қоғамдық ой, рухани құндылық, журналистика, идеялық мазмұн.

Қазақ публицистикасы - қоғамдық сананың дамуына ықпал ететін, белгілі бір тарихи кезеңдегі әлеуметтік ахуалды бейнелеп қана қоймай, қоғамдағы өзекті мәселелерді көтеріп, оқырманды ойлануға жетелейтін маңызды рухани құбылыс. Публицистикалық шығармаларда автордың азаматтық позициясы, дүниетанымы, тарихи көзқарасы мен қоғамдық жауапкершілігі көрініс табады. Осы тұрғыдан алғанда, жеке қаламгерлердің публицистикалық мұрасын идеялық-рухани қырынан зерттеу қазақ журналистикасының даму заңдылықтарын терең түсінуге мүмкіндік береді. Қазақ публицистикасында азаматтық үнін айқын танытып, қоғамдық мәселелерді батыл көтерген қаламгерлердің бірі – Теңдік Жауыров. Оның публицистикалық мақалалары әлеуметтік құбылыстарды саралап қана қоймай, ұлттық құндылықтарды қорғауға, қоғамдық сананы серпілтуге бағытталған мазмұнымен ерекшеленеді.

Теңдік Жауыровтың шығармашылық жолы оның публицист ретінде қалыптасу тарихымен тығыз байланысты. Қаламгер журналистика саласына ерте араласып, қоғам өмірінің түрлі салаларын қамтыған мақалалар жариялады. Оның шығармашылық болмысын айқындайтын басты ерекшелік – әлеуметтік мәселелерге бейжай қарамайтын азаматтық ұстанымы мен ұлттық мүддені қорғауға бағытталған идеялық бағыты. Журналистік қызмет барысында ол қоғамдық өмірдің күрделі құбылыстарын саралап, нақты деректер мен өмірлік мысалдар арқылы оқырманға ой салуды мақсат етті. Бұл ерекшелік оның публицистикалық еңбектерінде айқын байқалады.

Қаламгердің шығармашылық мұрасын талдау оның публицистикалық еңбектерінің тақырыптық ауқымы кең екенін көрсетеді. Теңдік Жауыров қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік, рухани құндылықтардың әлсіреуі, ұлттық мәдениеттің сақталуы, тарихи жадының жаңғыруы секілді мәселелерді тұрақты түрде көтеріп отырды. Оның публицистикалық мақалалары тек ақпарат жеткізу мақсатымен шектелмей, қоғамдық пікір қалыптастыруға ықпал ететін мазмұнымен ерекшеленеді. Публицистің «Қалам қызметі – қастерлі қарекет» атты еңбегінде журналист мамандығының қоғам алдындағы жауапкершілігі туралы терең ой айтылады. Автор журналистиканың мәнін түсіндіре отырып, қаламгердің қоғамдық міндеті туралы былай деп жазады: «Қалам – халықтың сенімі артылған құрал. Ол арқылы қоғамның шындығы айтылады, әділетсіздік сыналады, халықтың үні жеткізіледі». Бұл тұжырым публицистің журналистиканы тек ақпарат тарататын сала ретінде емес, қоғамдық пікір қалыптастыратын рухани күш ретінде бағалайтынын көрсетеді.

Теңдік Жауыров публицистикасының зерттелу деңгейіне назар аударғанда, қазақ журналистикасында публицистика теориясына қатысты еңбектер мол болғанымен, қаламгердің жеке шығармашылығы арнайы ғылыми зерттеу нысаны ретінде жүйелі түрде қарастырылмағаны байқалады. Қазақ публицистикасының теориялық мәселелері Ахмет Байтұрсынұлы, Мұхтар Әуезов, Темірбек Қожакеев, Сағат Әшімбаев, Сауытбек Абдрахманов секілді ғалымдардың еңбектерінде кеңінен талданған. Бұл зерттеулерде публицистиканың қоғамдық қызметі, жанрлық ерекшеліктері және идеялық мазмұны туралы құнды пікірлер айтылған. Алайда Теңдік Жауыровтың публицистикалық шығармалары арнайы ғылыми тұрғыдан жүйеленіп, кешенді талдауға түсе қойған жоқ. Осы себепті оның шығармашылық мұрасын зерттеу қазақ журналистикасының даму тарихын толықтыра түсетін маңызды ғылыми бағыттардың бірі.

Қаламгер публицистикасының тарихи-әлеуметтік негіздері оның шығармашылық бағытын айқындайтын маңызды факторлардың бірі. Теңдік Жауыров шығармалары тәуелсіздік кезеңіндегі қоғамдық өзгерістермен тығыз байланысты. Бұл кезеңде қазақ қоғамында ұлттық сана, тарихи жады, тіл тағдыры, әлеуметтік әділет мәселелері ерекше өзектілікке ие болды. Публицист осы мәселелерді көтеру арқылы қоғамдық пікір қалыптастыруға үлес қосты. Оның «Аудан ақиқаты және жұмысшы-село тілшілері» атты еңбегінде жергілікті баспасөздің қоғам өміріндегі рөлі туралы маңызды ойлар айтылады. Автор аймақтық журналистиканың халық өмірімен тығыз байланысын атап көрсетіп, баспасөздің шынайы ақпарат таратудағы жауапкершілігін ерекше бағалайды.

Теңдік Жауыров публицистикасының идеялық негіздерін талдағанда оның шығармаларында ұлттық тағдыр мен қоғамдық сана мәселелері маңызды орын алатыны байқалады. Қаламгер өз мақалаларында халықтың тарихи жадын сақтаудың маңызын атап өтіп, ұлттық мәдениеттің дамуы қоғамның рухани тұрақтылығының негізі екенін дәлелдейді. Оның «Жер кіндігі» атты еңбегінде туған жердің тарихи және рухани мәні туралы терең ой қозғалады. Автор туған жер ұғымын тек географиялық кеңістік ретінде емес, ұлттық болмыстың негізі ретінде сипаттайды. Бұл еңбекте автор: «Жер – халықтың тарихы мен тағдырын сақтаған кеңістік. Туған топырақтың әрбір белгісі өткеннің үнін жеткізеді» деген мазмұндағы ой айтады. Бұл пікір қаламгердің туған жер мен ұлттық сана арасындағы байланысты терең түсінетінін көрсетеді.

Публицист шығармашылығында рухани-адамгершілік мәселелері де ерекше орын алады. Теңдік Жауыров қоғамдағы адамгершілік құндылықтардың маңызын ерекше атап өтеді. Оның мақалаларында адалдық, әділеттілік, азаматтық жауапкершілік секілді ұғымдар негізгі идеялық өзекке айналған. Бұл ерекшелік қаламгердің көптеген публицистикалық еңбектерінен байқалады. Мәселен, «Желідегі ақын» атты кітабында автор қазіргі ақпараттық кеңістіктің ерекшеліктерін талдай отырып, сөз мәдениеті мен рухани жауапкершілік мәселесіне назар аударады. Қаламгердің пікірінше, ақпараттық қоғамда сөздің ықпалы бұрынғыдан да күшейген. Сондықтан публицистикалық мәтіннің мазмұны мен сапасы ерекше маңызды.

Теңдік Жауыров публицистикасының көркемдік-стильдік ерекшеліктері оның шығармашылық даралығын айқындайды. Қаламгердің мақалалары публицистикалық дәлдік пен көркем бейнелеу тәсілдерінің үйлесімімен ерекшеленеді. Автор нақты деректерге сүйене отырып, оқырманға әсерлі ой жеткізуді мақсат етеді. Оның публицистикалық мәтіндерінде метафоралық ойлау, бейнелі сөз қолданысы және логикалық дәлелдеу тәсілдері жиі кездеседі. Мұндай стиль оқырманға тек ақпарат беріп қана қоймай, оны терең ойлануға жетелейді. Сонымен қатар Теңдік Жауыров шығармаларында юмор мен сатира элементтері де көрініс табады. Бұл ерекшелік әсіресе «Атырау әзілқойлары» атты еңбегінде айқын байқалады. Автор халық арасындағы әзіл мәдениетін сипаттай отырып, юмордың әлеуметтік мәнін ашады. Оның пікірінше, әзіл қоғамдық құбылыстарды астарлы түрде жеткізудің тиімді тәсілі. Мұндай тәсіл қазақ публицистикасының дәстүрлі үлгілеріне тән ерекшеліктердің бірі болып саналады.

Қорытындылай келе, Теңдік Жауыров публицистикасы қазақ журналистикасындағы азаматтық ойдың, ұлттық жауапкершіліктің және рухани ізденістің маңызды көріністерінің бірі ретінде бағаланады. Қаламгер еңбектері белгілі бір кезеңнің қоғамдық ахуалын сипаттаумен ғана шектелмей, сол уақыттағы әлеуметтік құбылыстарға сергек үн қатып, оқырманды ойлануға жетелейтін мазмұнымен ерекшеленеді. Оның публицистикалық мәтіндерінде қоғам мен адам тағдырына қатысты мәселелер терең пайымдалып, ұлттық сана мен рухани құндылықтарды сақтау қажеттігі айқын көрінеді.

Теңдік Жауыров шығармаларында публицистиканың басты міндеті – қоғамдық пікірге ықпал ету, әлеуметтік шындықты ашық айту және рухани құндылықтарды қорғау екені байқалады. Автор қоғамдық өмірдегі өзгерістерге бейжай қарамай, өз мақалаларында заман талабынан туындаған мәселелерді көтереді. Бұл оның публицистикасын тек ақпарат жеткізетін мәтін емес, қоғамдық ойды қалыптастыруға ықпал ететін шығармашылық кеңістік ретінде танытады. Сонымен бірге қаламгердің публицистикалық мәтіндерінде ой айқындығы мен тіл нақтылығы қатар көрініс табады. Нақты дерекке сүйеніп, өмірлік құбылыстарды саралау арқылы автор оқырманға түсінікті әрі әсерлі ой ұсынады. Мұндай ерекшелік оның шығармаларының мазмұндық салмағын арттырып, публицистиканың танымдық және тәрбиелік қызметін күшейтеді. Жалпы алғанда, Теңдік Жауыров публицистикасы қоғамдық мәселелерді көтеру арқылы ұлттық құндылықтарды дәріптеген, қазақ журналистикасының идеялық мазмұнын тереңдеткен маңызды шығармашылық мұра болып саналады. Қаламгер еңбектері қоғамдағы рухани үдерістерді пайымдауға мүмкіндік беріп, публицистиканың қоғамдық ой қалыптастырудағы рөлін айқындай түседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Байтұрсынұлы А. Әдебиет танытқыш. Алматы: Атамұра. 2003 ж.
2. Қожақеев Т. Публицистика негіздері. Алматы: Санат. 2000 ж.
3. Әшімбаев С. Парасатқа құштарлық. Алматы: Жазушы. 1985 ж.
4. Әшімбаев С. Сын мұраты. Алматы: Жазушы. 1974 ж.
5. Абдрахманов С. Қазақ публицистикасы және қоғамдық ой. Алматы: Қазақ университеті. 2000 ж.
6. Жауыров Т. Қалам қызметі – қастерлі қарекет. Атырау. 2014 ж.
7. Жауыров Т. Жер кіндігі. Атырау. 2003 ж.
8. Жауыров Т. Желідегі ақын. Атырау. 2003 ж.
9. Жауыров Т. Атырау эзілқойлары. Атырау. 2002 ж.
10. Жауыров Т. Аудан ақиқаты және жұмысшы-село тілшілері. Атырау. 1977 ж.